

ศึกษาความเชื่อพิธีกรรมและคุณค่าทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อ

ตำบลมะกอกเหนือ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง*

STUDY THE BELIEFS, RITUALS AND SUPERSTITIOUS VALUES OF WAT KHAO OR
MAKOK NUEA SUB-DISTRICT, KHUAN KHANUN DISTRICT,
PHATTHALUNG PROVINCE

อุดมศิลป์ หวังพาน*

Udomsin Wangpan

คณะพุทธศาสนมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดนครศรีธรรมราช

Master of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat Province, Thailand

*Corresponding author E-mail: udomsin041975@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเรื่อง “ศึกษาความเชื่อพิธีกรรมและคุณค่าทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อ ตำบลมะกอกเหนือ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง” โดยมุ่งเน้น 1) เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ 2) เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อ 3) เพื่อศึกษาคุณค่าความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อที่มีผลกระทบต่อสังคมด้านต่าง ๆ สำหรับผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลภาคสนาม โดยวิธีการการสัมภาษณ์ การสังเกต แล้วนำเสนอด้วยวิธีการพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า 1) ความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์เป็นเครื่องสะท้อนบทบาทของสมาชิกในชุมชน ความรู้สึกร่วมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน สังคมหรือประเทศชาติ นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งอยู่คู่กับสังคมมาช้านาน ผ่านการผลิตซ้ำจนกลายเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน 2) พิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อ ประกอบด้วย พิธีกรรมรับศิษย์ พิธีกรรมทำน้ำพระพุทธรูป พิธีกรรมสะเดาะ พิธีกรรมกินว่านยา พิธีกรรมแขวนว่านยา พิธีกรรมกินข้าวเหนียวดำ พิธีกรรมกินน้ำมันงาดิบ พิธีกรรมการสร้างพระเครื่องและเครื่องรางของขลัง ความเชื่อเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมและเศรษฐกิจ และวัตรปฏิบัติของพระอาจารย์ผู้สืบทอด 3) ความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อมีผลกระทบต่อสังคมในคุณค่าด้านต่าง ๆ คุณค่าด้านจิตใจ คุณค่าด้านสังคม คุณค่าด้านเศรษฐกิจ คุณค่าด้านวัฒนธรรม คุณค่าด้านการบำรุงพระพุทธศาสนา คุณค่าด้านการท่องเที่ยว คุณค่าด้านต่าง ๆ ก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคมตราบดีที่ผู้ถือปฏิบัติยังคงยึดเป็นหลักปฏิบัติตามหลักพิธีกรรมนั้น ๆ อยู่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไป

คำสำคัญ: ความเชื่อ, พิธีกรรม, คุณค่าทางไสยศาสตร์

Abstract

This research is a study on “Study of beliefs, rituals and superstitious value of Khao Or Temple, Makok Nuea Subdistrict, Khuan Khanun District, Phatthalung Province” focusing on 1) To study superstitious beliefs and rituals 2) To study superstitious beliefs and rituals of Khao

* Received May 19, 2023; Revised June 27, 2023; Accepted July 8, 2023

Or Temple 3) To study the value of beliefs and rituals The superstition of Wat Khao Or that affects society in various aspects. The results showed that 1) Superstition beliefs and rituals reflect the roles of members in the community, feeling of being part of the community. society or nation lead to the strength of the community which has been with society for a long time though reproduction until it becomes the identity of the community as the cultural heritage of the community. 2) The superstitious rituals of Khoa Or Temple consist of accepting disciple rituals. Holly water ceremony Neem Ritual the ritual of eating aloe vera Wan Ya Ritual Ritual to eat black glutinous rice Ritual of eating raw sesame oil Ceremony of making amulets and amulets. Beliefs change according to social and economic conditions and the practices of the successor monks. 3) The superstitious beliefs and rituals of Wat Khao Or had an impact on society in various values, spiritual values. social value economic value cultural The value of the maintenance of Buddhism, the value of tourism Various values lead to peaceful coexistence in society. As long as the practitioner continues to adhere to the principles of that ritual. Which will be beneficial to the development of Buddhism and local culture.

Keyword: Beliefs, Rituals, Superstitious Value

บทนำ

ในพื้นที่รอบลุ่มทะเลสาบสงขลา มีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณมาก่อนและพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ศูนย์กลางของชุมชนโบราณรอบทะเลสาบสงขลาได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งในคาบสมุทรฝั่งตะวันออกและที่ราบชายฝั่งตะวันตกของทะเลสาบ เช่น เมืองสะทิงพระ เมืองพัทลุง โดยศูนย์กลางทางการเมืองและวัฒนธรรมของชุมชนในแถบนี้ได้มีการโยกย้ายถิ่นฐาน มีความสัมพันธ์กันในลักษณะของเครือข่ายและไปมาหาสู่ โดยมีทะเลสาบเป็นสะพานเชื่อมต่อให้สังคมและวัฒนธรรมของผู้คนทั้งสองฟากฝั่ง สอดคล้องและผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (ทิวพร จันทรแก้ว, 2550) ผู้คนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาได้สร้างสังคมที่เชื่อมโยงกับความศรัทธาต่อศาสนาพุทธ อันจะเห็นได้ว่าการปรากฏขึ้นของพิธีกรรมและความเชื่อล้วนเกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้พิธีกรรมยังได้รับสืบทอดจากบรรพบุรุษ ด้านความเชื่อในบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่เชื่อมโยงกับสิ่งเร้นลับ และประชาชนมีความศรัทธาเลื่อมใสอยู่จนถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมของคนรอบลุ่มทะเลสาบสงขลาจึงศรัทธาเลื่อมใสต่อพระพุทธศาสนา เนื่องจากบริเวณนี้ จะพบเห็นวัดมากมาย อีกทั้งยังคงมีการสืบทอดประเพณี และความเชื่อดั้งเดิมอยู่เช่นเดียวกัน แม้ว่ายุคสมัยจะเปลี่ยนแปลงไปแต่กิจกรรมความเชื่อยังคงสืบทอดต่อรุ่นสู่รุ่น

ความเชื่อและพิธีกรรมในบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เข้าใจถึงการดำรงชีวิต ทั้งยังเห็นถึงวัฒนธรรมประเพณีเก่าแก่ ที่ควรค่าอนุรักษ์สืบทอดให้คงอยู่ต่อไป กล่าวกันว่า ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ประชาชนส่วนใหญ่มีวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี รวมไปถึงประเพณีความเชื่อผูกพันอยู่กับการเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ยึดมั่นความเชื่อแบบไสยศาสตร์และสิ่งเร้นลับโดยเฉพาะการนับถือผี ที่บางส่วนกลายเป็นส่วนหนึ่งในวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คน จนกระทั่งอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และพุทธศาสนาเข้ามาเผยแพร่ในบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จึงทำให้ศาสนาทั้งสองเข้ามามีบทบาทสำคัญที่ได้มีการกำหนดแบบแผนรวมไปจนถึงกฎเกณฑ์ วิถีประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ของผู้คนในบริเวณแห่งนี้ (ศุภการ สิริไพศาล และอภิเชษฐ กาญจนดิฐ, 2550) ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ที่ปรากฏในคัมภีร์พระเวทย์ของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้แพร่หลายออกไปยังดินแดนต่าง ๆ อย่างกว้างขวางทำให้เกิดการผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมในท้องถิ่นนั้น ๆ และพระพุทธศาสนาลัทธิมหายานรับ

เอาอิทธิพลความเชื่อ ดังกล่าว ซึ่งในสมัยปลายราชวงศ์สุโขทัย พุทธศาสนาฝ่ายมหายานได้เกิดลัทธิหรือนิกายขึ้นใหม่เรียกว่า “พุทธตันตريان” หรือ “มนตรยาน, รหস্যาน, คุยหยาน, สหস্যาน” ลัทธิได้นำศาสนาฮินดูเข้ามาปะปนมาก ทำให้ประชาชนหันมานับถือพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น เพราะมีสิ่งสนองกิเลสของชาวบ้าน ฝ่ายมหายานเห็นว่าลัทธิพิธีกรรมแท้ ๆ ยากที่ชาวบ้านจะเข้าถึงได้ จึงคิดแก้ไขให้เหมือนศาสนาฮินดู คือ กลับไปยกย่องเรื่องเวทมนต์ คาถา อาคมขลัง พิธีหาลาภ พิธีเสกเป่าต่าง ๆ ลงเลขยันต์ต่าง ๆ พระสงฆ์เองทำหน้าที่เหมือนกับพราหมณ์ทุกอย่าง (อภิชาติ โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์, 2527) ภาคใต้ได้รับเอาแนวทางความเชื่อดังกล่าวเป็นแนวทางดำเนินชีวิต โดยได้รับเอาการถ่ายทอดคำสอนผ่านทางพราหมณ์หรือพระสงฆ์ ปรากฏทางไสยเวทย์หรือหมอทางไสยศาสตร์ ดังนั้น การถ่ายทอดวิชาทางไสยศาสตร์ส่วนใหญ่ศึกษาจากวัด เนื่องจากสมัยโบราณวัดเป็นสถานที่ส่งสอนอบรมบ่มเพาะวิชาการทุกแขนงแก่กุลบุตร วิชาไสยศาสตร์เป็นวิชาหนึ่งที่บวชต้องศึกษาไว้ป้องกันตัวไว้ควบคู่กับวิชาการอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้ภาคใต้จึงมีสำนักเรียนเกิดขึ้นตามวัดต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง โดยมีพระภิกษุสงฆ์หรือผู้รู้เป็นผู้สั่งสอน วัดสำคัญวัดหนึ่งทางภาคใต้ที่มีการศึกษาทางไสยศาสตร์ มีการสืบทอดคติความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน

วัดเขาอ้อ ตำบลมะกอกเหนือ อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นวัดที่มีชื่อเสียงโด่งดังทางไสยศาสตร์ไปทั่วดินแดนทางภาคใต้ วัดเขาอ้อได้รับได้รับการกล่าวขานสืบทอดกันมาว่าเป็น “ตักศิลาทางไสยเวทย์ภาคใต้” มีผู้เข้าศึกษาเล่าเรียนทั้งที่เป็นฆราวาสและพระภิกษุสงฆ์เป็นจำนวนมากมาย านาศิษย์ได้นำความรู้ทางไสยศาสตร์ของสำนักเขาอ้อไปใช้ประโยชน์ จนความรู้ด้านนี้แพร่กระจายไปทั่วทุกภาค สำนักตักศิลาหมาเวทย์เขาอ้อ หรือสำนักวัดเขาอ้อ แห่งเมืองพัทลุงนั้น เป็นตักศิลาหมาวิทยาลัยไสยศาสตร์มาตั้งแต่ครั้งโบราณกาลที่มีอายุยาวนานนับพันปี เรียกว่า เป็นสายสรรพวิชาที่สำคัญที่สุดของคาบสมุทรมหะเลใต้ แม้ว่าทุกวันนี้หากใครไปเยือนอาจจะรู้ได้ว่าที่นี่เป็นเพียงวัดวาอารามธรรมดา ๆ แห่งหนึ่งในพระพุทธศาสนา ที่มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ หลงเหลืออยู่ไม่มากมายนัก สิ่งที่ได้แก่ที่ศักดิ์สิทธิ์เห็นจะเป็นเพียงเขาอ้อ ซึ่งเป็นภูเขาโดด ๆ ลูกเดียวอยู่ในวัดเท่านั้นที่เป็นเครื่องบ่งชี้ว่าที่นี่เก่าแก่เป็นตำนานจริง ๆ แต่ความจริงแล้ว สรรพวิชาต่าง ๆ ของสำนักนี้ได้สูญหายไปไหน ตำรับตำราสรรพวิชาต่าง ๆ ของสำนักเขาอ้อนั้นได้กระจัดกระจายไปอยู่ในความครอบครองของบรรดาศิษย์ที่ร่ำเรียนสรรพวิชาอาคมของที่นี่เป็นการคัดลอกจากต้นฉบับเดิม ตกทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นมาอย่างต่อเนื่อง และอย่างที่ทราบกันว่า ศิษย์สำนักเขาอ้อที่ก้าวขึ้นมาเป็นครูบาอาจารย์สืบทอดสืบสานสรรพวิชาของบูรพาจารย์นั้นก็มิใช่น้อย มีทั้งที่เปิดเผยตัวและไม่เปิดเผยตัว เพราะตามหลักคำสอนสั่งของปรมาจารย์ตั้งแต่ครั้งโบราณนามมาของเขาคือ วิชาไว้ไว้เพื่อใช้ป้องกันตัวและช่วยเหลือคนอื่น ไม่ได้มีไว้เพื่ออวดอ้างหรือว่า คุยโตโอ้อวดและนี่คือตำนานแผ่นดินที่ถือว่า เป็นมรดกอันล้ำค่าจากบูรพาจารย์แห่งสำนักเขาอ้อ ที่ยังคงได้รับการสืบทอดมาจวบจนปัจจุบัน

วัดเขาอ้อแห่งนี้มีชื่อเสียงโด่งดังด้านวิทยาคมมาตั้งแต่อดีต โดยเฉพาะเครื่องรางของขลังและพระเครื่องวัตถุมงคลที่มีพุทธคุณ เป็นสุดยอดปรารถนาของชาวพุทธทั่วไป ด้วยความรู้ด้านวิทยาคมแห่งสำนักวัดเขาอ้อ มีทั้งพระภิกษุและฆราวาส ในอดีตได้เล่าเรียนสืบทอดมาหลายชั่วอายุคนจนกลายเป็นตำนานสืบสายพุทธาคมมายาวนานต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากการตอบรับกระแสความทันสมัยที่หลั่งไหลเข้ามา ทำให้ทุนทางวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป พิธีกรรมในท้องถิ่นเริ่มสูญหาย วิธีการดำเนินชีวิตเน้นความสะดวกสบาย ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก แม้ทุกวันนี้โลกมีความเจริญก้าวหน้า และวิวัฒนาการไปไกลแล้วก็ตาม อีกทั้ง มีบางคนเชื่อว่าไสยศาสตร์เป็นเรื่องของความงมงาย ไร้สาระ เพราะไม่อาจจะพิสูจน์และทดลองให้เห็นผลได้เหมือนกับวิชาวิทยาศาสตร์แต่คนไทยส่วนมากก็ยังเชื่ออยู่ว่า อำนาจของสิ่งลึกลับต่าง ๆ นั้นเป็นเรื่องจริง และเกิดขึ้นได้เสมอตราบนานเท่าที่วิชานี้ยังมีการสืบทอดและสืบสายวิชาอยู่ ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาวิจัยจึงมีความสนใจใคร่ศึกษาเรื่อง “ศึกษาความเชื่อพิธีกรรมและคุณค่าทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อ ตำบลมะกอกเหนือ อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง” เพื่อทราบถึงคุณค่าของการปฏิบัติตามความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อซึ่งเป็นขวัญกำลังใจให้กลุ่ม

คนที่เกี่ยวข้อง กลุ่มคนที่เชื่อมั่นและศรัทธาประพฤติปฏิบัติตน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาวิจัยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์
2. เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อ
3. เพื่อศึกษาคุณค่าความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อ ที่มีผลกระทบต่อสังคมในด้านต่าง ๆ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษาวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการวิจัยจากภาคเอกสาร ภาคนาม และบทสัมภาษณ์ ขึ้นศึกษาข้อมูล โดยแบ่งตามแหล่งข้อมูล ดังนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ ศึกษาข้อมูล จากคัมภีร์พระไตรปิฎก รวมทั้งข้อมูลจากคัมภีร์อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกาและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องไสยศาสตร์จากแหล่งเอกสารต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นความรู้พื้นฐานในการเขียนงานวิจัย
2. ข้อมูลทุติยภูมิ ศึกษาข้อมูลจากงานวิจัย เอกสาร หรือตำราอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ และภาคนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์วิธีการสังเกตและการถ่ายภาพประกอบ การสัมภาษณ์จะใช้วิธีการบันทึกลงในเทปบันทึกเสียงและจดบันทึกตามความเหมาะสมส่วนการสังเกตจะใช้วิธีการประกอบพิธีกรรมและจดบันทึกและการสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับด้านไสยศาสตร์สายเขาอ้อ และผู้ที่มีประสบการณ์ตรงต่อเรื่องไสยศาสตร์

ผลการวิจัย

1. ความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมทางไสยศาสตร์เป็นเครื่องสะท้อนบทบาทของสมาชิกในชุมชน ความรู้สึกร่วมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน สังคมหรือประเทศชาติ นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งอยู่คู่กับสังคมมาช้านาน ผ่านการผลิตซ้ำจนกลายเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนอันจะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน
2. ความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อ ความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อ ประกอบด้วย ความเชื่อและพิธีกรรมรับศิษย์ ความเชื่อและพิธีกรรมทำน้ำพระพุทธมนต์ ความเชื่อและพิธีกรรมสะเดาะ ความเชื่อและพิธีกรรมกินนํ้ามนยา ความเชื่อและพิธีกรรมแช่นํ้ามนยา ความเชื่อและพิธีกรรมกินข้าวเหนียวดำ ความเชื่อและพิธีกรรมกินนํ้ามนงาติบ ความเชื่อและพิธีกรรมการสร้างพระเครื่องและเครื่องรางของขลัง เป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับวิทยาคม ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องเคล็ด การแก้เคล็ดทางไสยศาสตร์ เป็นความเชื่อที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมและเศรษฐกิจ ความเชื่อมากขึ้นอยู่กับวัตรปฏิบัติของพระอาจารย์ผู้สืบทอด
3. ความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อมีผลกระทบต่อสังคมในคุณค่าด้านต่าง ๆ ได้แก่ คุณค่าด้านจิตใจ คุณค่าด้านสังคม คุณค่าด้านเศรษฐกิจ คุณค่าด้านวัฒนธรรม คุณค่าด้านการบำรุงพระพุทธศาสนา คุณค่าด้านการท่องเที่ยว คุณค่าด้านต่าง ๆ ก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคม คุณค่าดังกล่าวจะเห็นได้ชัดเจนตราบใดที่ผู้ประกอบพิธีหรือผู้ถือปฏิบัติตามพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อจะยังคงยึดเป็นหลักปฏิบัติตามหลักพิธีกรรมนั้น ๆ อยู่ คุณค่าในคติความเชื่อในพิธีกรรมต่าง ๆ ล้วนแฝงไปด้วยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่โบราณจารย์ได้สอดแทรกเอาไว้เป็นกุศโลบายให้ลูกศิษย์และผู้มีความศรัทธาได้รู้จักคิดและนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

อภิปรายผล

แม้ว่าไสยศาสตร์จะเป็นศาสตร์ที่ไม่ประกอบด้วยเหตุผล หรืออาจพิสูจน์ไม่ได้ด้วยเหตุผล กระแสทางไสยศาสตร์ยังทวีความรุนแรงมากขึ้นทุกสังคม ท่ามกลางวิทยาการสมัยใหม่ที่จัดว่าเป็นศาสตร์ที่มีเหตุผล เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ปรัชญาบางสาขา เช่น ตรรกวิทยา ตรรกศาสตร์ ไสยศาสตร์ยังมีประโยชน์มากในทุกสมัย สมัยโบราณที่มนุษย์ยังไม่เจริญ ไม่มีการศึกษา ยังไม่รู้จักรักการใช้เหตุผล ซึ่งสอดคล้องกับ เฟลนิพิศ พรหมเกษ กล่าวถึง การเกิดมูมมอ ความเชื่อประเพณีและพิธีกรรม ความกลัวและความไม่รู้ เป็นเหตุให้เกิดความเชื่อซึ่งความเชื่อก็เป็นส่วนหนึ่งของศาสนาในสังคมมนุษย์ในสมัยโบราณ อย่างไรก็ตามแม้ปัจจุบันนี้วิทยาศาสตร์จะเจริญก้าวหน้าไปมาก แต่มนุษย์ก็ยังมีพฤติกรรมแสดงออกทางความเชื่อกันอยู่ เช่น มีความสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่อง ผี พราหมณ์ และพุทธ เหตุต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหากไม่รู้สาเหตุก็มักเหมาไปว่า เกิดเพราะสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เช่น อำนาจฟ้าดินอากาศ ลัทธิความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ก็มักยึดถือธรรมชาติ อันมีพระอาทิตย์ พระจันทร์ ดาว น้ำ ลม ไฟ เมื่อมีศาสนาเกิดขึ้นก็ยึดถือเทพเจ้า ฤๅติปิศาจ ซึ่งเชื่อว่าจะช่วยให้ตนพ้นทุกข์ จากความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ ที่มีก่อนสมัยพุทธกาล ต่างมีความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณ อิทธิพลของสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นจะเป็นผู้กำหนดคุณและโทษต่อมาเมื่อมีการแพร่กระจายการยอมรับนับถือศาสนาพราหมณ์ พุทธ จึงทำให้เกิดความเชื่อแบบผสมผสานของทั้งสามประการเข้าด้วยกัน (เฟลนิพิศ พรหมเกษ, 2552) สอดคล้องกับแนวคิด ศรีศักร วัลลิโภดม กล่าวว่าในเรื่องความเชื่อซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้มีความมั่นใจและมีกำลังใจขึ้น ถ้าหากขาดสิ่งเหล่านี้เสียแล้วก็ไม่อาจทำอะไรให้บรรลุเป้าหมายที่ดีได้ ดังนั้น ความเชื่อจึงเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นมนุษย์ มนุษย์ทุกรูป ทุกวัย ทุกแห่ง ต่างก็สัมพันธ์กับความเชื่อทั้งนั้น (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2540) สอดคล้องกับแนวคิด สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) ได้กล่าวแสดงศรัทธาว่า เกี่ยวกับความเชื่อให้ใช้ปัญญาพิจารณา แม้พระพุทธศาสนาเองก็ไม่บังคับให้เชื่อถือ ดังเช่นที่ตรัสไว้ มิให้เชื่อโดยอาการ 10 อย่างในกาลามสูตร ข้อนี้ควรขยายความว่า ศรัทธา คือ ความเชื่อในพระพุทธศาสนา นั้น ต้องการให้เชื่อโดยปัญญา คือ ความรู้และพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในที่หลายแห่งเน้นให้ใช้ปัญญา คือ ความรู้เป็นประการสำคัญ (สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), 2530) แนวคิดการเปลี่ยนร่างกายของ ผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรมทางไสยศาสตร์จากบุคคลธรรมดาให้กลายเป็น บุคคลที่มีวิชาไสยศาสตร์ ไสยเวทย์ หรือมีครูบาอาจารย์คุ้มครองป้องกันอันตรายผ่านพิธีกรรมตามความเชื่อทางไสยศาสตร์เป็นการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของผู้เข้าร่วมพิธี ให้เป็นบุคคลที่แตกต่างจากคนทั่วไปในสังคม การเปลี่ยนแปลงเรือนร่างจากร่างกายธรรมดา ของมนุษย์ไปเป็นเรือนร่างที่มีอำนาจไสยศาสตร์ ปกป้องคุ้มครองนั้น สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดเกี่ยว กับอำนาจใหม่ที่เกิดขึ้นในเรือนร่างเดิมของมนุษย์การเปลี่ยนแปลงเรือนร่างของผู้เข้าร่วมพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ในพิธีกรรมด้านต่าง ๆ สอดคล้องกับแนวคิดของ จุฬารัต ผดุงชีวิต กล่าวถึง เรือนร่างของมนุษย์ ไว้ว่าอำนาจจากอิทธิพลของสังคมมีเหนือเรือนร่างตามธรรมชาติของบุคคลและหล่อหลอมกลมกลืน (Socialized) เรือนร่างของบุคคลจนกลายเป็นเรือนร่างของสังคม (Social Body) เป็นร่างกายที่ถูกประดิษฐ์ขึ้น (Invented) จากการแฝงฝังค่านิยม วัฒนธรรมความนึกคิด วัชกรรมต่าง ๆ ที่รุนแรงและยอมรับได้โดยปัจเจกบุคคล หรือที่เรียกว่า “การแฝงฝังเรือนร่าง” (embodiment) ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ที่ผู้คน ในชุมชนเชื่อถือ และพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ที่ผู้คนในสังคมปฏิบัติ สืบต่อกันมา ได้กลายเป็นอำนาจของสังคมที่ควบคุม ร่างกายของปัจเจกบุคคล เปลี่ยนแปลงร่างกายของ บุคคลไม่ให้เป็นของบุคคลอีกต่อไป แต่ได้กลายเป็น เครื่องสะท้อนค่านิยมบางประการของสังคมในที่สุด การเปลี่ยนแปลงร่างกายโดยผ่านพิธีกรรมความเชื่อทางไสยศาสตร์ยังเป็นการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ให้เกิดขึ้นกับ ผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ด้วย โดยสร้างอัตลักษณ์ใหม่ คือ เป็นบุคคลที่มีพลังทางไสยเวทย์และมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครอง อัตลักษณ์ใหม่นี้เกิดขึ้นจากอำนาจของพิธีกรรมตามความเชื่อทางไสยศาสตร์ การสร้างอัตลักษณ์ของวัดเขาอ้อ สถานที่ บุคคล องค์ความรู้ เกี่ยวข้องสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ วัตรปฏิบัติที่ดั่งามของเกจิอาจารย์ พิธีกรรมที่น่าเชื่อถือ (จุฬารัต ผดุงชีวิต, 2558) สอดคล้องกับแนวคิดของ ณัฏฐดา สมสิทธิ์และวราเมษ วัฒนไชย กล่าวถึง มูมมอและแนวคิดที่

ปรากฏจากพิธีกรรมการแห่ว่านรางยา วัดเขาอ้อ อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง สรุปได้ว่า คุณค่าและพิธีกรรมการแห่ว่านรางยาที่เกิดขึ้น ณ วัดเขาอ้อนั้น เป็นพิธีกรรมที่สะท้อนให้เห็นการสืบทอดวัฒนธรรมชุมชน สะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานแนวคิด และพิธีกรรมทางพุทธศาสนา กับศาสนาพราหมณ์ ซึ่งเข้ามามีบทบาทในสังคมไทย อีกทั้งสะท้อนให้เห็นแนวคิดของผู้คนในสังคมหลาย ๆ ประการไม่ว่าจะเป็นการใช้พิธีกรรมเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ตนเอง การใช้พิธีกรรมเพื่อสร้างตัวตนและกลุ่มผู้ศึกษาไสยเวทย์ ที่ผู้มีครูบาอาจารย์ ปกป้องคุ้มครอง การใช้พิธีกรรมเพื่อสร้างอัตลักษณ์ ผู้มีไสยเวทย์โดยการสร้างอำนาจให้แก่เรือนร่างเดิมโดยการผ่านพิธีกรรม พิธีกรรมดังกล่าว ยังสะท้อนให้เห็นวาทกรรมเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพ ที่มีบทบาทต่อความคิดต่อคนในสังคมไทยในปัจจุบันและท้ายที่สุดพิธีกรรม ดังกล่าวได้เป็นพิธีกรรมที่เจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ให้แปรเปลี่ยนให้มีมูลค่า และใช้ในการสนับสนุนการท่องเที่ยว ทั้งนี้แม้ว่าแนวคิดหรือมุมมองที่ใช้ในการศึกษาพิธีกรรมการแห่ว่านรางยา ในครั้งนี้จะสะท้อนประเด็นต่าง ๆ จากพิธีกรรมจากการสังเกตและสัมภาษณ์เกี่ยวกับพิธีกรรมการแห่ว่านรางยา วัดเขาอ้อ คือ พิธีกรรมสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญและสืบทอดเรื่องเล่าของผู้คนในชุมชน รวมถึงสะท้อนให้เห็นการผลิตซ้ำพิธีกรรมที่เกิดขึ้นจากความศรัทธาของผู้คนในชุมชนและผู้เข้าร่วมพิธี (ณัชรดา สมสิทธิ์ และวราเมศวร์ วัฒนไชย, 2559) สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ เดชชาติ ตริทรัพย์ และคณะ ศึกษาวิจัยเรื่องหลักธรรมที่ปรากฏ พิธีกรรมทางไสยศาสตร์สำนักเขาอ้อ จังหวัดพัทลุง จากการศึกษาวิจัยผลการวิจัยพบว่า 1) คติความเชื่อและขั้นตอนพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของสำนักเขาอ้อประกอบด้วยคติความเชื่อและขั้นตอนพิธีกรรมรับศิษย์ คติความเชื่อและขั้นตอนพิธีกรรมทำน้ำพระพุทธรูป คติความเชื่อและขั้นตอนพิธีกรรมสะเดาะ คติความเชื่อและขั้นตอนพิธีกรรมกินว่านยา คติความเชื่อและขั้นตอนพิธีกรรมแห่ว่านยา คติความเชื่อและขั้นตอนพิธีกรรมกินข้าวเหนียวดำ คติความเชื่อและขั้นตอนพิธีกรรมกินน้ำมันงาดิบ คติความเชื่อและขั้นตอนพิธีกรรมสร้างพระเครื่องและเครื่องรางของขลัง คติความเชื่อและขั้นตอนพิธีกรรม การคลี่คลายเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งเห็นได้ชัดเจนในกลุ่มผู้ประกอบการพิธีหรือผู้ถือปฏิบัติซึ่งเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก กลุ่มชาวบ้านในท้องถิ่นจะมีความเชื่อมากขึ้นขึ้นอยู่กับวัตรปฏิบัติของพระอาจารย์ และกลุ่มชาวบ้านต่างถิ่นจะมีความเชื่อมั่นมากขึ้น 2) ผลกระทบจากคติความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของสำนักเขาอ้อมีทั้งผลกระทบด้านดีและด้านไม่ดี ผลกระทบด้านดี ได้แก่ การอนุรักษ์และส่งเสริมความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ การส่งเสริมจริยธรรม การทำนุบำรุงพุทธศาสนา การส่งเสริมการศึกษา การส่งเสริมบำรุงขวัญกำลังใจ การสร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาต่อพระสงฆ์และการส่งเสริมอาชีพ ส่วนผลกระทบด้านไม่ดี ได้แก่ ด้านโจรผู้ร้ายและธุรกิจการค้า เป็นต้น 3) ด้านคติความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ล้วนแฝงไปด้วยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่โบราณจารย์ได้สอดแทรกเอาไว้เป็นกุศโลบายให้ลูกศิษย์และผู้มีความศรัทธาได้รู้จักคิดและนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อ เป็นความเชื่อที่นอกเหนือธรรมชาติ เมื่อจุด ๆ หนึ่งความคิดทางวิทยาศาสตร์ ตลอดจนวิทยาการต่าง ๆ พัฒนามากขึ้น ท่ามกลางสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนไปในยุคโลกาภิวัตน์ ความสมเหตุสมผลสู่ชาวโลกทำให้ความเชื่อเปลี่ยนแปลง การพึ่งพาระบบความเชื่อตั้งแต่สังคมในอดีตเป็นกลไกควบคุมสังคมและนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน (เดชชาติ ตริทรัพย์ และคณะ, 2558) การยอมรับในพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ดังกล่าวของชุมชนเป็นการให้คุณค่าด้านพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ คุณค่าด้านจิตใจ คุณค่าด้านสังคม คุณค่าด้านเศรษฐกิจ คุณค่าด้านวัฒนธรรม คุณค่าด้านการบำรุงพระพุทธศาสนา คุณค่าด้านการท่องเที่ยว ความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์มีความสัมพันธ์เคียงคู่กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนอย่างยาวนานแสดงว่าย่อมเป็นสิ่งที่มิใช่ประโยชน์และมีคุณค่าอย่างแน่นอนในการเป็นกรอบในการประพฤติปฏิบัติตนของคนในชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ เอกวิทย์ ณ ถลาง ที่กล่าวว่า คุณค่าของพิธีกรรม มีอำนาจโน้มน้าวใจคน ที่มีส่วนร่วมในพิธีกรรมรับเอาคุณค่า และแบบอย่างพฤติกรรม ที่ต้องการเน้นเข้าไปในตัว เป็นการตอกย้ำความเชื่อ กรอบศีลธรรมจรรยาของกลุ่มชน แนวปฏิบัติและความคาดหวังโดยไม่ต้องใช้การจำแนก แจกแจงเหตุผล แต่ใช้ศรัทธา ความขลัง

ความศักดิ์สิทธิ์ ของพิธีกรรมเป็นการสร้างความเชื่อและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2530) สอดคล้องกับแนวคิด นายธายุส และคณะ กล่าวว่า หลักศรัทธาอันว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและประโยชน์อย่างยิ่งในการพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จากปุถุชนจนกลายเป็นอารยชนขั้นสูงสุดได้ และสามารถหลุดพ้นเป็นอิสระจากวัฏทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิงกล่าว คือ นิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดในทางพุทธศาสนา คุณค่าและประโยชน์ของความเชื่อในการพัฒนามนุษย์ สามารถแบ่งตามฐานะได้ 2 อย่าง คือ 1) ความเชื่อหรือศรัทธาในฐานะเป็นเครื่องมือพัฒนาให้เป็นอารยทรัพย์ 2) ความเชื่อหรือศรัทธาในฐานะเป็นเครื่องมือพัฒนาให้บุคคลข้ามพ้นโอฆะได้ (ธายุส ขอเจริญ และคณะ, 2562) สอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิสร มีผล ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาศรัทธาในฐานะปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึงเป้าหมายของพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญาและกลั่นกรองตัดสินใจ ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อในพระรัตนตรัยซึ่งการเกี่ยวข้องกับการบรรลุนิพพานของพระพุทธศาสนา ศรัทธามีลักษณะทำให้จิตใจมุ่งใสทำให้แล่นไปได้ดีในการบรรลุนิพพาน มูลเหตุให้เกิดศรัทธา ได้แก่ รูป ความเศร้าหมอง เสี่ยงธรรม ศรัทธามีความสำคัญตามความหมายและหน้าที่ คือ เป็นพื้นฐานในกระบวนการการพัฒนาสู่ปัญญา เป็นพื้นฐานในกระบวนการปฏิบัติกัมมัญฐาน เป็นส่วนประกอบพื้นฐานในหมวดธรรม ศรัทธา 4 ประเภท ได้แก่ กัมมสัทธา วิปากสัทธา กัมมัสสกา สัทธา ตถาคตโพธิสัทธา คุณค่าและประโยชน์ของศรัทธาในการพัฒนามนุษย์ คือ 1) ศรัทธาทำให้คนได้อริยทรัพย์ 2) ศรัทธาทำให้คนข้ามโอฆะ 3) ศรัทธาทำให้คนบรรลุนิพพานของพระอรหันต์ 4) ศรัทธาทำให้คนผู้ที่อยู่ครองเรือนได้รับทั้งประโยชน์ในปัจจุบันและประโยชน์ในโลกหน้า (อภิสร มีผล, 2554) จะเห็นได้ว่า คติความเชื่อในชุมชนมีความสัมพันธ์สอดคล้องใกล้ชิดกับคตินิยมในพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาของโบราณจารย์ที่แฝงในคติความเชื่อ พิธีกรรมทางไสยศาสตร์ คือ สิ่งที่สามารถควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน การดึงเอาแก่นของคตินิยม คติความเชื่อในชุมชนนั้น ๆ มาเป็นแกนหลักในการพัฒนาชุมชน การอยู่ร่วมกันของชุมชนอย่างมีความสุขให้กลายเป็นชุมชนที่มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมทางไสยศาสตร์เป็นเครื่องสะท้อนบทบาทของสมาชิกในชุมชนความรู้สึกร่วมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน สังคมหรือประเทศชาติ นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งอยู่คู่กับสังคมมาช้านานผ่านการผลิตซ้ำจนกลายเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนอันจะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน พิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อ ประกอบด้วย พิธีกรรมรับศิษย์ พิธีกรรมทำน้ำพระพุทธมนต์ พิธีกรรมสะเดาะ พิธีกรรมกินวานยา พิธีกรรมแห้ววานยา พิธีกรรมกินข้าวเหนียวดำ พิธีกรรมกินน้ำมันงาดิบ พิธีกรรมการสร้างพระเครื่องและเครื่องรางของขลัง เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมและเศรษฐกิจ ความเชื่อมากขึ้นอยู่กับวัตรปฏิบัติของพระอาจารย์ผู้สืบทอด ความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อมีผลกระทบต่อสังคมในคุณค่าด้านต่าง ได้แก่ คุณค่าด้านจิตใจ คุณค่าด้านสังคม คุณค่าด้านเศรษฐกิจ คุณค่าด้านวัฒนธรรม คุณค่าด้านการบำรุงพระพุทธศาสนา คุณค่าด้านการท่องเที่ยว คุณค่าด้านต่าง ๆ ก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคม จะเห็นได้ชัดเจนตราบดีที่ผู้ประกอบการพิธีหรือผู้ถือปฏิบัติตามพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อมจะยังคงยึดเป็นหลักปฏิบัติตามหลักพิธีกรรมนั้น ๆ อยู่ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีนโยบายที่ชัดเจนในการอนุรักษ์และส่งเสริมพิธีกรรมตามความเชื่อที่ถือว่าเป็นพิธีกรรมที่สืบทอดมาตั้งแต่โบราณ การส่งเสริมทางด้านงบประมาณ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมด้านต่าง ๆ โดยให้ชุมชนเป็นเจ้าของวัฒนธรรม การคิดและตัดสินใจในการดำเนินงานเองซึ่งเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมก่อให้เกิดความภูมิใจเป็นการสานคุณค่าทางวัฒนธรรมท้องถิ่น สืบสานความเชื่อ

ความศรัทธาในพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของประชาชนที่นับถือให้เกิดความยั่งยืนต่อไป 2) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดให้มีการส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่คนรุ่นปัจจุบันอาทิ การแพทย์แผนโบราณ ตำหรับยาสมุนไพร ฯลฯ เพื่อให้ประชาชนโดยทั่วไปเข้าใจข้อเท็จจริงไม่เชื่ออย่างงมงายและสามารถนำความเชื่อทางไสยศาสตร์ไปช่วยในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เพื่อจะได้สืบสานความเชื่อและพิธีกรรมที่มีคุณค่า และเป็นการวางแนวทางในการสืบทอดพิธีกรรมให้คงอยู่ในห้วงเวลาปัจจุบันและอนาคตต่อไป ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรมีการศึกษาวิจัยความเชื่อพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ภูมิภาคอื่น ๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน เพื่อเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ มากยิ่งขึ้น เพื่อจะได้ทราบประโยชน์ต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้เกิดในชุมชนโดยใช้มิติด้านความเชื่อมาเป็นประเด็นในการศึกษา 2) ควรมีการศึกษาวิจัยการแพร่กระจาย และสืบทอดวิชาทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อ เพื่อให้มีการบันทึกเป็นหลักฐานทางไสยศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็น คาถาวิทยาคม โองการ พิธีกรรมต่าง ๆ ตลอดจนขั้นตอนตามพิธีการไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อที่จะศึกษาแยกแยะว่าคนในสมัยโบราณฉลาดในการแฝงพุทธธรรมไว้ในบทของเวทมนต์คาถา สรรพเวทย์มนตรา ตลอดจนโครงการต่าง ๆ อันเป็นกุศโลบายที่จะทำให้คนเข้าถึงแก่นแท้ของพุทธศาสนา 3) ควรมีการศึกษาเชิงปริมาณในประเด็นเกี่ยวกับความเชื่อของประชาชนทั่วไปในภาคต่าง ๆ ของประเทศ ต่อสิ่งที่ประชาชนทั่วไปส่วนมากศรัทธาสุ่มตัวอย่างประชากรทั่วทุกภาคเพื่อได้ภาพรวมและทิศทางเกี่ยวกับความเชื่อสิ่งที่ประชาชนส่วนมากมีความเชื่อศรัทธา คาดคะเนข้อมูลภายในอนาคตเพื่อให้ได้ข้อมูลของความเชื่อมีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อสังคม ด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นการพัฒนาสังคมในมิติของความเชื่อ

เอกสารอ้างอิง

- จุฬารัตน์ ผดุงชีวิต. (2558). อ่านวิพากษ์ มิเชล ฟูโกต์. กรุงเทพมหานคร: สยามปริทัศน์, สนพ.
- ณัชรดา สมสิทธิ์ และวราเมษ วัฒนไชย. (2559). มุมมองและแนวคิดที่ปรากฏจากพิธีกรรมการแห่ขบวนนางยาอำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง. วารสารรัฐสมิแล, 37(1), 38-55.
- เดชชาติ ตริทรัพย์ และคณะ. (2558). หลักธรรมที่ปรากฏในความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์สำนักเขาอ้อ จังหวัดพัทลุง. วารสาร มหาจุฬานาครทรรศน์, 2(1), 42-48.
- ทิวาพร จันทรแก้ว. (2550). พิธีกรรมและความเชื่อในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. ใน เอกสารการประชุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ระดับชาติครั้งที่ 2 สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.
- ธยายุส ขอเจริญ และคณะ. (2562). พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา : คติความเชื่อและการละเล่น. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 5(3), 179-192.
- เพลินพิศ พรหมเกษ. (2552). การเกิด : มุมมองความเชื่อประเพณีและพิธีกรรม. วารสารศิลปและวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำมูล, 4(1), 50-60.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2540). ราชอาณาจักรไทยในรอบ 5 ทศวรรษแห่งการครองราชย์. กรุงเทพมหานคร: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, กรมศิลปากร.
- ศุภการ สิริไพศาล และอภิเชษฐ กาญจนดิฐ. (2550). พิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีน บริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จากอดีตจนถึงปัจจุบัน. ใน รายงานวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.
- สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2530). ประมวลสารคดีธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- อภิชัย โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์. (2527). พระพุทธศาสนามหายาน. กรุงเทพมหานคร: สภาการศึกษาหมามกุฏราชวิทยาลัย.

- อภิสร มีผล. (2554). การศึกษาศรัทธาในฐานะปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึงเป้าหมายของพระพุทธศาสนา. ใน
วิทยานิพนธ์ สาขาพระพุทธศาสนามหาบัณฑิต. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เอกวิทย์ ณ ถलग. (2530). ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาควิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย. นนทบุรี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.